

В. Пивоваров, кандидат юридичних наук, доцент, завідувач відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України
ORCID: 0000-0003-3754-8099

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД У КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕТАП АНАЛІТИКИ І ТЕОРЕТИЧНИХ КОМПАРАТИВІСТСЬКИХ УЗАГАЛЬНЕНЬ

Актуальність проблеми. У 2025 р. відділом дослідження проблем кримінально-виконавчого права Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені академіка В. В. Сташиса НАПрН України розпочато роботу над фундаментальною темою «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні» (реєстраційний номер в УКРІНТЕІ 0124U005234). Соціально значимо й науково виправдано під час поступу України в євроатлантичне товариство надати системні, теоретично виважені і практично зорієнтовані наукові результати. «Актуальність та значущість результатів дослідження зумовлена практичним значенням забезпечення безперешкодного вступу України до складу країн-членів Євросоюзу. Поетапне розроблення і широкий науковий дискурс обґрунтованих концептуальних положень і настанов слугуватиме фундаментом оптимізації пенітенціарної системи, внесення змін до чинного законодавства та розробки спеціальних методів, інструментів і програм для роботи із засудженими. Все це забезпечить кінцеву політичну мету Української держави – набуття Україною повноцінного членства в ЄС»¹. Для визначення шляхів і напрямів євроінтеграційного реформування кримінально-виконавчої системи нами встановлено цільовий орієнтир, а саме:

розробка з урахуванням європейського досвіду та стандартів науково обґрунтованих положень, які визначатимуть основні пріоритети та напрями кримінально-виконавчої діяльності, її кінцеву мету, методи, засоби й принципи цієї діяльності, а також необхідні напрями реформування пенітенціарної системи, які будуть відповідати меті і концепції кримінально-виконавчої діяльності. Перед фахівцями постали складні багатокомпонентні завдання емпіричного і загальнотеоретичного змісту, як-от: 1) вивчення, аналіз найбільш вдалих європейських і світових позитивних практик виконання кримінальних покарань та їх зв'язків з очікуваннями, які суспільство покладає на систему покарань; 2) дослідження зацікавленості українського суспільства в результатах кримінально-виконавчої діяльності і готовності суспільства сприймати засуджених; 3) емпіричне вивчення і системне узагальнення умов формування готовності засуджених визначити своє місце в суспільстві; 4) напрацювання змістового і процесуального забезпечення заходів навчання персоналу Державної кримінально-виконавчої служби у плані розуміння мети своєї діяльності і сприйняття засуджених. Таким чином, досягнення визначених завдань передбачає розробку і реалізацію концептуального підходу вже на першому етапі проведення дослідження – етапі здійснення аналітики і теоретичних компаративістських узагальнень.

Ступінь наукової розробки проблеми. Базисом для розробки проблеми, заявленої у назві цієї публікації, стали системні наукові результати, викладені у колективних монографіях фахівців

¹ Технічне завдання фундаментальної на проведення фундаментального наукового дослідження «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні». *Локальна документація відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права* Науково-дослідного інституту вивчення проблем злочинності імені акад. В. В. Сташиса НАПрН України. (2024). 1; 2

Інституту¹, інших українських вчених (І. Богатирьов, М. Пузирьов, О. Шкута² та ін.), науковців зарубіжних країн (М. Бурман, Ді Джоя, Р. Беслей, С. Гамільтон, Я. Сперо, С. Піттс та ін.). У фокусі уваги зарубіжних дослідників – питання правопорушень за гендерною ознакою, альтернативи ув'язненню, вивчення ризиків і проблем реінтеграції осіб (освіта, працевлаштування), ресоціалізація осіб, які вчинили сексуальне насильство, боротьба з домашнім насильством та експлуатацією дітей. Останнім часом багато уваги приділяється стану психічного здоров'я, забезпеченню прав жертв кримінальних правопорушень, використанню новітніх технологій у національних пенітенціарних системах, рамковим угодам між різними країнами щодо іноземних громадян в установах виконання покарань, розвитку Національного превентивного механізму тощо.

Безпосередньо поняття концептуального підходу певною мірою презентовано у публікаціях Ю. Тищенко³, М. Костицького⁴. Глибинне розуміння досліджуваного поняття наскрізно пронизує наукові праці з питань державної кримінальної політики (В. Батиргарєєва, В. Борисов, В. Голіна та ін.).⁵ Разом із тим слід брати до уваги розпоршеність стратегічних орієнтирів у реформуванні і розвитку української пенітенціарної системи, людиноцентристський чинник, що зумовлює безперервність розроблення усіх вузлових аспектів

кримінально-виконавчої діяльності, фронтирність (у значенні рубіжності суперечностей, неоднозначності у визначенні критеріїв ефективності імплементаційних практик), розмаїття і часто неузгодженість з іншими компонентами виконання і відбування покарання за кримінальні правопорушення, наявне тяжіння до формалізації ціннісних орієнтирів під кутом гуманізації суспільства, «гуманне ставлення до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення» без систематизації із масштабованими ідеями відновного правосуддя, медіацію ресторативної юстиції⁶. На тлі поширення видів покарання, альтернативних ув'язненню, актуальними залишаються проблеми: розробки і втілення в практику концептуального підходу у кримінально-виконавчу діяльність, а так само відповідних процедур моніторингу за ефективністю системи запобігання злочинності; виконання покарань і ресоціалізації засуджених; успішної реінтеграції останніх у суспільство в реаліях українського сьогодення.

Мета статті: на виконання у 2025 році завдань за фундаментальною темою «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні» (реєстраційний номер в УКРІНТЕІ 0124U005234) на етапі здійснення аналітики і теоретичних узагальнень (1-й рік виконання) розкрити сутність і компаративістський шлях формування концептуального підходу у кримінально-виконавчій діяльності. Методологічним базисом наукової розвідки визначено системний, гносеологічний, аксіологічний і культурологічний методи, які корелюють із концептуальним підходом.

Виклад основного матеріалу. Розробка концептуального підходу під час вивчення різних аспектів кримінально-виконавчої діяльності здійснюється на основі широкого і водночас доволі чіткого трактування поняття «концепція», що наводиться в Енциклопедії Сучасної України. Так, концепція (від лат. *conceptio* – осягати, сприймати) представляє собою систему поглядів, понять про ті чи інші явища або процеси, спосіб їх розуміння, тлумачення; основну ідею будь-якої теорії, головний задум; ідею чи план нового, оригінального розуміння; конструктивний принцип художньої, технічної та інших видів діяльності⁷.

⁶ About Confederation of European Probation. 2024. <<https://www.cep-probation.org>>

⁷ Рижко В А 'Концепція' *Енциклопедія Сучасної України* (Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2014) <<https://esu.com.ua/article-3256>>

¹ Пивоваров В. В., Ворожбіт-Горбатюк В. В. та ін. '«Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні» – комплементарність процесу і результатів дослідження фундаментальної теми' (2024) 48 (1) Питання боротьби зі злочинністю 33–47. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-48-33 ; Пивоваров В. (ред) *Дотримання прав людини при виконанні покарань і поведженні із засудженими в Україні: виклики, завдання, рішення в умовах воєнного стану: монографія* 331 <https://doi.org/10.31359/9786178602321>; *Реалізація прав засуджених в суспільстві змін: науковий і прикладний дискурс: дайджест стенд. доп. наук.-метод. семінару у формі круглого столу онлайн* (м. Харків, 04 квіт. 2023 р) 48

² Богатирьов І. Г., М. С. Пузирьов, О. О. Шкута *Доктрина пенітенціарного права України: монографія* (Дакор, 2017) 236

³ Тищенко Ю 'Концептуальний підхід до визначення правового міфу' (2006) 29 Актуальні проблеми держави і права 29–34. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2006_29_8>

⁴ Костицький М. 'Методології пізнання в юриспруденції як науково-практичному комплексі' (2023) 2 Нове українське право <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.2.13>

⁵ Батиргарєєва В. С. 'Виклики, що породила збройна агресія проти України: кримінологічний аналіз' *Кримінологічна теорія і практика: досвід, проблеми сьогодення та шляхи їх вирішення: матеріали міжвідомчого науково-практичного круглого столу* (Київ, 24 листопада 2022 року). <<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22589>> ; Голіна В. В. (ред.) *Зменшення можливостей вчинення злочинів: стратегічний підхід: монографія* (Право, 2020) 287

Для розкриття змісту концептуального підходу у кримінально-виконавчій діяльності важливо охарактеризувати особливості імплементаційних практик світового досвіду подібної діяльності за такими ознаками, як: генеза та онтологія гносеологічних елементів кримінально-виконавчої діяльності; структура кримінально-виконавчої діяльності та супутніх видів діяльності на системному рівні. Оцінка різноманітності пошукового наукового поля вказує на необхідність обрання під час дослідження методу компаративізму як одного з центральних. Тому стисло зупинимося на компаративізмі, компаративістському підході, компаративістському аналізі, компаративістиці (частково, в ракурсі критики – *прим.авт.*).

Помітно, що використання методу компаративізму в юридичній науковій сфері до цього часу залишається доволі обмеженим. Інколи зустрічається спрощене, нібито механістичне «лапласівське» трактування компаративістського підходу (на кшталт, розуміння компаративістського методу як «горизонтального» чи, навпаки, «вертикального» порівняння правових систем). Тому з метою встановлення меж адекватного підходу та пошуку сучасної відповідності варто звернутись до найближчих, а, відтак, історично найбільш впливових витоків розуміння та використання в науці терміна «компаративізм», зокрема, й шляхом історико-правового аналізу і наукової критики енциклопедичних джерел радянських часів, що вплинули на формування наукових позицій у минулому.

Варто відмітити, що у Великій радянській енциклопедії різних видань (протягом 1928–1978 рр. відбулося три випуски цих багатотомних вибав) із поставленого питання зазначається приблизно одне й те саме: компаративізм – термін латинського походження, який означає порівняльно-історичне мовознавство або літературознавство¹. Ця ситуація обмеженого розуміння компаративістичного підходу зберігається й дотепер. Наприклад, сучасне електронне видання «Велика українська енциклопедія», як і Словник іншомовних слів, теж фактично повторюють радянські наративи, визначаючи «компаративістику» у прив'язці до фольклору, мовознавства і літературознавства². І лише

останніми роками компаративізм відкриває двері в сучасну українську юридичну науку й освіту, а юридична компаративістика навіть починає претендувати на звання молодшої юридичної науки³.

Отже, у галузі суспільних і гуманітарних наук загальнонауковий філософський метод, назва якого походить від лат. *comparativus* (дослівно – «порівняльний»), за часів радянської епохи був маловідомим. Й у пострадянський час він так само залишається маловживаним. Це відбувається, зокрема, через інтелектуальну інерцію енциклопедичних джерел та штучну «прив'язку» цього загальнофілософського методу виключно до проблематики мовознавства. Відтак, повноцінний функціонал філософського методу компаративізму, його дослідницький, емпіричний потенціал довгий час перебували поза увагою юридичної науки.

Не погоджуючись із радянською хибною інтерпретацією компаративізму, зазначимо, що в контексті проблематики напрацювання передумов концептуального підходу у кримінально-виконавчій діяльності філософська парадигма компаративістського підходу уявляється сучасною, інструментально належною і достатньо плідною. Висловлене підтверджується таким. По-перше, слід чітко визначити, що компаративізм – це загальнонауковий, філософський метод, що базується на широкому історично-порівняльному підході, який може широко використовуватись у праві, соціології, економіці, політології тощо. По-друге, виразною відмінністю цього методу є можливість здійснення пошуку й аналізу *схожості і відмінностей, взаємовідносин і взаємодії, зв'язку і впливу* різних за хронологією, генезою і складністю внутрішньої побудови об'єктів правової дійсності (як правових систем загалом, так і виокремлених об'єктів, наприклад, схвальних чи, навпаки, невинуватених правозастосовних практик, умоглядних та реалізованих на практиці концепцій, ідей та ін.).

І хоча в основі методу перебуває порівняння, проте притаманна методу систематичність (виразність і чіткість критеріїв), контекстуальність (можливість інтерпретацій) та реалістичність, заснована на аналізі об'єктивної дійсності, дозволяє досліднику у науковому пошуку досягти глибокого

¹ Велика радянська енциклопедія, 1-е вид. : у 65 т. (Москва, 1938). Том 33. Ст. 848 ; Велика радянська енциклопедія 3-є вид. : в 30 т. (Москва, 1969–1978). Том 12. Ст. 644. (рос. джерело)

² Словник іншомовних слів : 23 000 слів та термінологічних сполучень (Київ, 2000) 541; «Компаративістика». Велика

українська енциклопедія <<https://vuc.gov.ua/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>>

³ Зозуля Є. В., Туренко О. С., Іванов І. В. Юридична компаративістика : навчальний посібник (Київ : Алерта, 2023) 304.

розуміння об'єктів, що вивчаються, виявити закономірності їх розвитку, встановити ознаки ізоморфізму для систем різної природи. У результаті все це робить можливим, по-перше, перенесення знання з однієї галузі на іншу, а, по-друге, здійснення повноцінної імплементації виявлених конструктивів – між різними правовими інституціями різного часу і генезису.

У площині практичних проблем пошуку передумов утворення концептуального підходу в кримінально-виконавчій діяльності має місце низка складнощів різного рівня. Серед них можемо виокремити такі, що стосуються існуючої кримінально-виконавчої системи, як-от: самотність самої існуючої системи виконання кримінальних покарань, що веде свій родовід від радянської системи «трудохвортів», її самодостатність, здатність до інституційного самозабезпечення (звісно, за рахунок майже безкоштовного трудового ресурсу засуджених), внутрішня стійкість, здатність до імітації, мімікрії і самовідтворення (достатньо поглянути на результати реформування пенітенціарної системи починаючи із становлення незалежності України – реальні результати відсутні); існуючі концепції реформування пенітенціарної системи не є концепціями в розумінні цього терміна, а зводяться до планів різного роду реактивних практик¹.

Але й з боку суспільного сприйняття кримінально-виконавчих правовідносин теж бачимо низку складнощів. Однією з них є, зокрема, «інтоксикація» ідеями і концепціями всеосяжних прав людини, які в українській суспільній свідомості слабо кореспондують із категорією громадянського обов'язку, суспільної єдності і гуманізму. У свою чергу, це не дозволяє сформулювати чіткі очікування (бажані результати) діяльності кримінально-виконавчої системи, а, навпаки, дає мовчазну згоду на подальше існування цієї кримінально-виконавчої системи у незмінному вигляді, при цьому не маючи суспільного запиту на суспільно-корисний результат цієї діяльності, будучи майже абсолютно непрозорою для суспільного контролю та прикриваючись перманентним реформуван-

ням без наукової мети і більш-менш виразного результату, окрім косметичних змін, заміни висок і крісел. Доповнює картину стала ситуація суспільного стійкого нерозуміння особливостей регуляторних, правоохоронних практик, які завжди знаходяться на межі споконвічного балансу цінностей та дуалістичного протиставлення інтересів «індивід – суспільство», до того ж які слабо розуміються населенням.

Звісно, в світлі євроінтеграційних процесів і наближення Української держави до міжнародних стандартів природно ставити питання про формулювання концептуального підходу до кримінально-виконавчої діяльності в правових системах і пенітенціарних практиках країн Євроспільноти, США та інших країн цивілізованого світу. Але це завдання непросте. Світу невідомий міжнародний стандарт кримінально-виконавчої діяльності. Навпаки, правові системи різних країн самотні в питаннях виконання покарань, однак мають спільну рису – виконання кримінальних покарань для кожної такої системи є справою чутливою, національно індивідуальною і суспільно значущою. У великій кількості як поширених, так і доволі екзотичних кримінально-виконавчих практик, ми можемо побачити як успішні і загальновизнані (наприклад, пробаційні програми в США), так й ті, що не відповідають ідеям гуманізму і раціональності (наприклад, катівні практики окремих країн Азії). При цьому чимало ідей, підходів і концепцій так й залишилися нереалізованими у цій сфері.

Відтак, у цій складній науковій розвідці використання компаративізму як інструментарію наукового пошуку призводить до розуміння нижченаведених передумов концептуального підходу у кримінально-виконавчій діяльності в Україні.

Концептуальний підхід у кримінально-виконавчій діяльності має включати на теоретичному, функціональному і прикладному рівнях такі обов'язкові складники, як:

1) визначення суспільної мети імплементації досвіду кримінально-виконавчої діяльності з огляду на контекст ціннісних маркерів у суспільстві, реальне функціонування, еволюційні зміни і реформи та їх практичні наслідки у національній пенітенціарній системі (на трьох рівнях застосування заходів і засобів запобігання злочинності);

2) визначення чітких, прозорих критеріїв стосовно доведення і перевірки ефективності процесу імплементації управлінського, змістового забез-

¹ Пивоваров В В 'Реформування пенітенціарної системи України: реактивні практики чи концептуальні підходи' *Кримінально-виконавча система України та її роль у розбудові правової і соціальної держави* : матеріали XIII Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 31 травня 2024 р.) 133–137 < <https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2024/07/Materiali-HIII-Vseukrainskoi-zaочноi-31-travnja-2024-roku.pdf> >

печення, впроваджуваних технологій, організаційно-методичного забезпечення і систематичної аналітики практичних кейсів діяльності органів і установ виконання кримінальних покарань;

3) визначення на основі аксіології права механізмів імплементації позитивного досвіду кримінально-виконавчої діяльності та розроблення системи неперервної фахової підготовки як кадрів для пенітенціарної системи, так і моніторів, експертів, громадського контролю, створення відповідного контенту кодексів, регламентів та інших регуляторних документів.

Цей перелік складників не є вичерпним, однак він є системоутворюючим в формуванні передумов концептуального підходу до кримінально-виконавчої діяльності. Звісно, вони нерозривно пов'язані із кримінально-виконавчою політикою держави, відображають її ставлення до феномену злочинності в цілому, інституту покарання і ресоціалізації осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. Ці складники одночасно виступають *критеріями* компаративістського відбору.

Послугуючись вказаними філософськими, аксіологічними, кримінологічними позиціями та практично спираючись на матеріали Європейської конфедерації пробації, на рівні формування передумов *концептуальний підхід у кримінально-виконавчій діяльності* уявляється як система поглядів, приписів та ціннісних орієнтирів, спрямованих на визначення суспільної мети і завдань імплементації адекватного світового досвіду кримінально-виконавчої діяльності, яка на системному рівні: а) визначає можливі та необхідні напрями, а також дискреційно встановлює засоби діяльності органів і установ виконання покарань; б) забезпечує конструктивне функціонування інституту виконання покарань, ефективний моніторинг якості та ефективності виконання покарань в державі та в) має фінальним довгостроковим ефектом запобігання злочинності на раціональному (досяжному і необхідному) рівні.

Таке розуміння концептуального підходу має соціентальне значення. На практичному рівні воно виявляється у тому, що під час зазначених досліджень і розроблення способів імплементації світового досвіду можна і треба дати відповіді на так звані одвічні суспільні запитання. Ці запитання, за переконанням фахівців Європейської конфедерації пробації, є суспільно чутливими і потребують ясних, чітких, доступних відповідей на них

(особливо, враховуючи перелічені нами проблеми суспільного сприйняття – *прим.авт.*). До їх числа можна віднести такі з них, як: «Чому у конкретному суспільстві вчиняються кримінальні правопорушення?», «Як впливає національний інститут виконання покарань на превенцію злочинності?», «Як національний інститут виконання покарань впливає на суспільне ставлення до правосуддя чи кари?», «Якими є конкретні завдання реінтеграції правопорушника та як вони реалізуються у конкретний момент дійсності?», «Яким є підтвердження результативності діяльності у цьому напрямку?», «Яким чином національний інститут виконання покарання долучається до ресторативної юстиції та відновного правосуддя?», «Якими є характеристики культури виконання покарань, у тому числі альтернативних позбавленню волі?»¹ У цьому вбачається беззаперечний доказ необхідності обов'язкової правоосвітницької компоненти кримінально-виконавчої діяльності, і місце цієї компоненти має визначатися в передумовах формування концептуального підходу.

Основні елементи у формуванні концепції кримінально-виконавчої діяльності включають, крім мети, завдань, приписів, так само й *напрями* такої діяльності. Ці напрями узгоджуються із заходами і засобами запобігання злочинності, оскільки ключове завдання імплементації євроатлантичного досвіду полягає у пошуку ефективних рішень задля реального зменшення кількісних показників кримінально-правової статистики (з особливою увагою до регіональних коефіцієнтів злочинності), досягненні стабільно позитивного прогресу в усіх аспектах функціонування інституту виконання покарань (режим, організація взаємодії на внутрішньому і зовнішньому рівнях для виконання мети покарання, забезпечення дотримання основоположних прав людини тощо). З-поміж таких напрямів, на наш погляд, у реаліях сьогодення варті першочергової уваги такі з них, як: забезпечення професійного навчання й організація праці засуджених, культурація дозвілля засуджених з додаванням обов'язкового елемента формування громадянської, особистісної та інших суспільно корисних ідентичностей. Як вбачається, названі напрями кримінально-виконавчої діяльності повно розкриватимуть потенціал адекватних імплементацій.

¹ 'Probation Works' (Confederation of European Probation, 2025) <<https://www.cep-probation.org/probation-works/>>

таційних практик, ефективно сприятимуть їх повноцінній реалізації, оскільки визначені напрями, на наше переконання, мають генетичний зв'язок кримінально-виконавчої діяльності з очікуваннями, які суспільство покладає на систему виконання покарань.

Вищевказані наукові напрацювання в частині пошуку шляхів реалізації концептуального підходу до кримінально-виконавчої діяльності, що отримані на етапі аналітики і науково-теоретичних компаративістських узагальнень першого року розробки фундаментальної теми «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні», мають додатково конкретизуватися і підсилюватися аналітичними результатами спеціально організованого емпіричного дослідження з проблеми зацікавленості українського суспільства в результатах кримінально-виконавчої діяльності (ця частина дослідження проводиться у формі анонімного опитування стратифікованої вибіркової сукупності респондентів; вона стартувала на початку 2025 року). Результати вказаного опитування доповнять теоретичний компаративістський доробок у темі, дозволять перевірити низку гіпотез та (ймовірно) висунути нові гіпотези; будуть опубліковані в подальших працях, оприлюднені на науково-практичних заходах тощо. Дослідження повинно об'єктивно показати як готовність суспільства сприймати засуджених, так і готовність засуджених визначити своє місце в суспільстві. Відмітимо, що отримані наразі пілотні результати опитування створюють обґрунтовану надію на те, що у подальшому дослідження продовжиться за розширеною і скоригованою програмою. І про це буде йтися в наступних публікаціях науковців відділу дослідження проблем кримінально-виконавчого права.

Наразі триваючий *аналітико-теоретичний етап* дослідження передбачає реалізацію широкого плану заходів, зокрема, здійснення контент-аналізу поточних публікацій у медійному і мережевому просторі, що дозволяє отримати інформаційний зворотний зв'язок задля конкретизації програми дослідження та сформулювати нові гіпотези дослідження. Гіпотеза дослідження обов'язково корелює із результатами аналізу європейських і світових практик (не лише позитивних, а й тих, що мали негативних результат, вийшли з ужитку як малоефективні чи такі, що виявились слабкими для прогнозування ризиків і викликів) виконання

кримінальних покарань та їх ролі в забезпеченні безпеки суспільства.

Однак вже на етапі пілотних результатів можемо наголосити, що для національної пенітенціарної системи вкрай значущою є розробка *моделі підвищення рівня зацікавленості* українського суспільства в результатах кримінально-виконавчої діяльності (зокрема, в готовності суспільства сприймати засуджених і готовності засуджених визначити своє місце в суспільстві). Така модель може передбачати нормотворчість (ініціативну розробку науковцями нормативно-правових актів), реалізовуватись у межах неперервної фахової підготовки працівників і персоналу установ виконання покарань та філій Державної установи «Центр пробації», інших структур інституту виконання покарань, втілюватись у розробці змісту таргетованих правопросвітницьких програм і заходів, розширювати спектр засобів мотивації засуджених до правослужняної поведінки та ін. Підпорядкованим і поточним завданням, відповідно, є оновлення змістовного, оцінно-аналітичного забезпечення заходів навчання персоналу Державної кримінально-виконавчої служби України, Державної установи «Центр пробації».

Результати, досягнуті на цьому етапі реалізації фундаментального дослідження «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні», стають необхідним базисом концептуалізації євроінтеграційного вектору реформування кримінально-виконавчої системи в Україні та відповідають напряму адаптації законодавства України до законодавства ЄС, зокрема, у межах переговорних розділів «Юстиція, свобода та безпека».

Висновки. За підсумками проведеного дослідження можна зробити кілька висновків принципового характеру.

1. Встановлення передумов концептуального підходу у кримінально-виконавчій діяльності має спиратися на метод компаративістських порівнянь з врахуванням визначених критеріїв (фільтрів) компаративістського аналізу, до числа яких належать: 1) визначеність суспільної мети імплементації досвіду кримінально-виконавчої діяльності, 2) чіткі та прозорі критерії перевірки ефективності імplementованих практик, 3) наявності відповідних аксіології права механізмів імплементації досвіду кримінально-виконавчої діяльності.

2. У сутнісному значенні поставленої проблеми компаративізм підкреслює й обґрунтовує динамічність кримінально-виконавчої діяльності, залежність її від суспільної свідомості, загальної криміногенної ситуації і адекватності кримінально-виконавчої політики в державі, а в перспективі дає можливість міжнародної стандартизації структурованих практик виконання покарань тощо.

3. Установлення передумов концептуального підходу у кримінально-виконавчій діяльності, що здійснюється на етапі аналітики і теоретичних компаративістських узагальнень досвіду кримінально-виконавчої діяльності, має відбуватися з урахуванням: об'єктивованої мети і завдань імплементації досвіду кримінально-виконавчої діяльності в контексті ціннісних маркерів українського суспільства; напрацювання чітких і прозорих критеріїв доведення й перевірки ефективності імplementованого організаційно-методичного і технологічного забезпечення; оцінки досвіду імплементації практик кримінально-виконавчої діяльності, в тому числі шляхом розробки нормативного забезпечення для апробації таких практик у діяльності органів і установ виконання кримінальних покарань. З урахуванням суспільних перешкод та інерцій сформульовано

4. Пріоритетні напрями у практичній площині апробації концептуальних розробок кримінально-виконавчої діяльності мають узгоджуватися із заходами і засобами запобігання злочинності. Із цієї метою є необхідним проведення спеціально організованого емпіричного дослідження стосовно рівня зацікавленості українського суспільства в результатах кримінально-виконавчої діяльності. Таке дослідження, без сумніву, доповнюватиме аналітико-теоретичний компаративістський пошук.

5. Набуття Україною повноцінного членства в Європейському Союзі вимагає змістовних, виважених і зорієнтованих на успішний результат компаративних узагальнень євроатлантичного досвіду виконання кримінальних покарань, здійснених у генетичному зв'язку з очікуваннями суспільства з приводу результативності національної пенітенціарної системи. Підвищення рівня зацікавленості українського суспільства в результатах кримінально-виконавчої діяльності має стати реальним проривом у цій сфері та сприятиме реальній і прозорій імплементації схвальних практик, забезпечуватиме якість функціонування інституту виконання покарань у системі запобігання злочинності на національному і міжнародному рівнях.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Bohatyrov I. H., Puzyrov M. S., Shkuta O. O. *Doktryna penitentsiarnoho prava Ukrainy : monohrafiia* [The doctrine of penitentiary law of Ukraine: monograph] (Dakor, 2017) 236 (in Ukrainian)
2. Zozulia Ye. V., Turenko O. S., Ivanov I. V. *Yurydychna komparatyvistyka : navchalnyi posibnyk* [Legal comparative studies: textbook] (Kyiv : Alerta, 2023). 304 (in Ukrainian)

Part of the books

3. Ryzhko V A 'Kontseptsiiia' *Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy* ['Concept' Encyclopedia of Modern Ukraine] (Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy, 2014) <<https://esu.com.ua/article-3256>> (in Ukrainian)

Non-authored books

4. *Bolshaia sovetskaia entsyklopedyia 1-e vyd. : u 65 t.* [The Great Soviet Encyclopedia] (Moskva, 1938). Tom 33. St. 848 (in Russian)
5. *Bolshaia sovetskaia entsyklopedyia 3-e vyd. : v 30 t.* [The Great Soviet Encyclopedia] (Moskva, 1969–1978). Tom 12. St. 644. (in Russian)
6. *Slovnnyk inshomovnykh sliv : 23 000 sliv ta terminolohichnykh spoluchen* [Dictionary of foreign words: 23,000 words and terminological combinations] (Kyiv, 2000) 541. (in Ukrainian)
7. 'Komparatyvistyka' *Velyka ukrainska entsyklopediia* ['Comparative studies' Great Ukrainian Encyclopedia] <<https://vue.gov.ua/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0%BF%D0%B0%D1%80%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D1%96%D1%81%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0>> (in Ukrainian)

Edited books

8. Golina VV (red.) *Zmenshennia mozhyvostei vchynennia zlochyniv: stratehichni pidkhid: monohrafiia* [Reducing the Opportunities to Commit Crime: A Strategic Approach: Monograph] (Pravo, 2020) 287 (in Ukrainian)

9. Pyvovarov V. (red) *Dotrymannia prav liudyny pry vykonanni pokaran i povodzhenni iz zasudzhenny v Ukraini: vyklyky, zavdannia, rishennia v umovakh voiennoho stanu: monohrafiia* [Respect for human rights in the execution of sentences and treatment of convicts in Ukraine: challenges, tasks, solutions under martial law: monograph] 331 <https://doi.org/10.31359/9786178602321> (in Ukrainian)

Journal articles

10. Pyvovarov V. V., Vorozhbit-Horbatyuk V. V. ta in. '«Dotrymannia prav liudyny pry vykonanni pokaran i povodzhenni iz zasudzhenny v Ukraini» – komplementarnist protsesu i rezultativ doslidzhennia fundamentalnoi temy' [«Respect for human rights in the execution of sentences and treatment of convicts in Ukraine» – complementarity of the process and results of research on the fundamental topic] (2024) 48 (1) Pytannia borotby zi zlochynnistiu 33–47. DOI: 10.31359/2079-6242-2024-48-33 (in Ukrainian)
11. Tishchenko Yu 'Kontseptualnyi pidkhd do vyznachennia pravovoho mifu' [A conceptual approach to defining a legal myth] (2006) 29 Aktualni problemy derzhavy i prava 29–34. <http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdp_2006_29_8> (in Ukrainian)
12. Kostytskyi M. 'Metodolohii piznannia v yurysprudentsii yak naukovo-praktychnomu kompleksu' [Methodologies of cognition in jurisprudence as a scientific and practical complex] (2023) 2 Nove ukrainske pravo <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.2.13> (in Ukrainian)

Websites

13. About Confederation of European Probation. 2024. <<https://www.cep-probation.org>> (in English)
14. 'Probation Works' (Confederation of European Probation, 2025) <<https://www.cep-probation.org/probation-works/>> (in English)

Conference papers

15. Batyrehieva V. S. 'Vyklyky, shcho porodyla zbroina ahresiia proty Ukrainy: kryminolohichniy analiz' [Challenges raised by armed aggression against Ukraine: criminological analysis] *Kryminolohichna teoriia i praktyka: dosvid, problemy sohoddennia ta shliakhy yikh vyrishennia: materialy mizhvidomchoho naukovo-praktychnoho kruhloho stolu* (Kyiv, 24 lystopada 2022 roku). <<http://elar.naiu.kiev.ua/jspui/handle/123456789/22589>> (in Ukrainian)
16. *Realizatsiia prav zasudzhenykh v suspilstvi zmin: naukovyi i prykladnyi dyskurs: daidzhest stend. dop. nauk.-metod. seminaru u formi kruhloho stolu onlain* (m. Kharkiv, 04 kvit. 2023 r) 48 (in Ukrainian)
17. Pyvovarov V. V. 'Reformuvannia penitentsiarnoi systemy Ukrainy: reaktivni praktyky chy kontseptualni pidkhody'. *Kryminolno-vykonavcha systema Ukrainy ta yii rol u rozbudovi pravovoi i sotsialnoi derzhavy : materialy XIII Vseukrainskoi zaochnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (Chernihiv, 31 travnia 2024 roku); 133–137 <<https://academysps.edu.ua/wp-content/uploads/2024/07/Materiali-HIII-Vseukrainskoi-zaochnoi.-31-travnya-2024-roku.pdf>> (in Ukrainian)

Пивоваров В. В.

Концептуальний підхід у кримінально-виконавчій діяльності: етап аналітики і теоретичних компаративістських узагальнень.

У статті зосереджено увагу на важливих завданнях загальнотеоретичного та емпіричного характеру етапу аналітики і теоретичних компаративістських узагальнень в фундаментальній темі «Євроінтеграційний напрям формування концепції кримінально-виконавчої діяльності в Україні».

Автор зазначив про те, що вирішення цих завдань передбачає розробку передумов формування концептуального підходу і реалізацію його окремих складових на етапі першого року дослідження – етапі аналітики і теоретичних компаративістських узагальнень.

Обґрунтовано, що пошук передумов концептуального підходу у кримінально-виконавчій діяльності повинен спиратись на компаративістський аналіз та відповідати критеріям компаративістської оцінки: визначеність суспільної мети імплементації досвіду кримінально-виконавчої діяльності; чіткі та прозорі критерії перевірки ефективності імплементованих практик; наявність відповідних аксіології права механізмів імплементації досвіду кримінально-виконавчої діяльності. У зв'язку з цим автор вдається до конструктивної критики хибного розуміння компаративізму в юридичній науці, та наводить аргументи на користь результативності цього методу.

Визначено шляхи наукового пошуку передумов формування концептуального підходу у кримінально-виконавчій діяльності на основі: об'єктивованої мети і завдань імплементації досвіду кримінально-виконавчої діяльності

в контексті ціннісних маркерів українського суспільства; напрацювання чітких і прозорих критеріїв доведення і перевірки ефективності імplementованого організаційно-методичного і технологічного забезпечення; оцінки досвіду імplementації практик кримінально-виконавчої діяльності, в тому числі шляхом розробки нормативного забезпечення для апробації таких практик в діяльності органів і установ виконання кримінальних покарань.

З урахуванням суспільних перешкод й інерцій сформульовано узгоджувані із заходами і засобами запобігання злочинності пріоритетні напрями для практичної площини апробації концептуальних розробок кримінально-виконавчої діяльності.

Результати фундаментального дослідження визначаються як необхідний базис концептуалізації євроінтеграційного вектору реформування кримінально-виконавчої системи в Україні, відповідають напрямку адаптації законодавства України до законодавства ЄС, зокрема, у межах переговорних розділів «Юстиція, свобода та безпека».

Ключові слова: кримінально-виконавча діяльність, готовність суспільства сприймати засуджених, виконання покарань, безпека суспільства, засуджена особа, концептуальний підхід.

Pivovarov V. V.

Conceptual approach in criminal executive activity: the stage of analysis and theoretical comparative generalizations.

The article focuses on important tasks of a general theoretical and empirical nature of the stage of analytics and theoretical comparative generalizations in the fundamental theme «The European integration approach to developing the Concept of Criminal-executive activities in Ukraine».

The author noted that the solution of these tasks involves the development of prerequisites for the formation of a conceptual approach and the implementation of its individual components at the stage of the first year of the study – the stage of analytics and theoretical comparative generalizations.

It is substantiated that the search for prerequisites for a conceptual approach in criminal-executive activities should be based on comparative analysis and meet the criteria of comparative assessment: the certainty of the social goal of implementing the experience of criminal enforcement activities; clear and transparent criteria for verifying the effectiveness of implemented practices; the presence of mechanisms corresponding to the axiology of law for implementing the experience of criminal enforcement activities. In this regard, the author resorts to constructive criticism of the erroneous understanding of comparatism in legal science, and gives arguments in favor of the effectiveness of this method.

The ways of scientific search for the prerequisites for the formation of a conceptual approach in criminal enforcement activities are determined on the basis of: objectified goals and objectives of the implementation of the experience of criminal enforcement activities in the context of value markers of Ukrainian society; development of clear and transparent criteria for proving and verifying the effectiveness of the implemented organizational, methodological and technological support; assessment of the experience of implementing criminal enforcement practices, including by developing regulatory support for the testing of such practices in the activities of bodies and institutions for the implementation of criminal penalties.

Taking into account social obstacles and inertia, priority areas for the practical plane of testing conceptual developments of criminal enforcement activities are formulated, consistent with measures and means of crime prevention.

The results of the fundamental research are determined as a necessary basis for conceptualizing the European integration vector of reforming the penal enforcement system in Ukraine, correspond to the direction of adapting Ukrainian legislation to EU legislation, in particular, within the framework of the negotiation chapters «Justice, Freedom and Safety».

Keywords: criminal-executive activity, society's readiness to accept convicts, execution of sentences, public safety, convicted person, conceptual approach.

Стаття надійшла до редакції: 20.05.2025 р.

Прийнята до друку: 20.06.2025 р.